

**Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
Кафедра зарубіжної літератури**

**Візуалізація травми у романі Джонатана Сафрана Фоера
«Страшенно голосно і неймовірно близько»**

Кваліфікаційна робота

студентки IV курсу бакалаврату
освітньої програми

**«Зарубіжна література та англійська
мова: теорія і методика навчання»,
спеціальність – 014.02 Середня освіта
Софії Володимирівни РАЗМУК**

Науковий керівник:

к. філол. н., Ганна КАНОВА

Рецензент:

к. філол. н., доцент Богдан СТОРОХА

Засвідчую, що у цій бакалаврській роботі
немає запозичень з праць інших авторів без
відповідних посилань

Студентка _____

«Допущено до захисту»

Протокол засідання
кафедри зарубіжної літератури

протокол №__ від «__» _____ 2024 року

завідувач кафедри _____

д.філол.н., проф. Лілія МІРОШНИЧЕНКО

Анотація

Необхідність глибокого розуміння впливу травматичних подій на психіку та емоційний стан людини, особливо в контексті сучасних глобальних та локальних конфліктів, зумовлює **актуальність цього дослідження** в річищі відображення таких подій у художніх текстах. Роман Джонатана Сафрана Фоера «Страшенно голосно і неймовірно близько» є яскравим прикладом літературного моделювання травми через візуальні та текстові засоби.

Наукова новизна роботи полягає у дослідженні візуалізації травми у світлі бібліотерапевтичної концепції художнього тексту з використанням інтегративного підходу, що поєднує літературознавчий аналіз та класичні дослідження у площині психологічних аспектів травми.

Предметом дослідження є візуалізація травми та її вплив на головних персонажів у романі «Страшенно голосно і неймовірно близько».

Метою роботи є розкриття способів та засобів відображення травматичних подій у романі та їх впливу на психологічний стан персонажів, а також обґрунтування доцільності впровадження цього твору до шкільної програми.

Методи дослідження: У роботі застосовано історико-культурний та інтердисциплінарний підходи, а також прийом ретельного читання.

В результаті проведеного дослідження було встановлено, що використання візуальних компонентів у творі є ефективним засобом передання складних емоційних та психологічних переживань. Чинник травми є вирішальним у конструюванні образів персонажів та є об'єднавчим елементом авторської стратегії Джонатана Сафрана Фоера. Враховуючи актуальність теми травми в умовах сучасного світу, пропонується впровадження роману «Страшенно голосно і неймовірно близько» до шкільної програми з метою розвитку емоційної інтелекту, емпатії та розуміння складних аспектів людського досвіду.

Ключові слова: 9/11, травма, Джонатан Сафран Фоер, візуалізація.

Abstract

The need for a deeper understanding of the impact of traumatic events on the psyche and emotional state of a person, especially in the context of modern global and local conflicts, determines **the relevance of this study** in terms of the reflection of such events in fiction. Jonathan Safran Foer's novel "Extremely loud and incredibly close" is a prime example of the literary modeling of trauma through visual and textual means.

The scientific novelty of the work lies in the study of the visualization of trauma in the light of the bibliotherapy concept of an artistic text using an integrative approach that combines literary analysis and classical studies in the plane of psychological aspects of trauma.

The subject of the study is visualization of trauma and its impact on the main characters in the novel "Extremely Loud and Incredibly Close".

The purpose of the work is to reveal the ways and means of literary representation of traumatic events in the novel and their impact on the psychological state of the characters, as well as to justify the feasibility of introducing this work into the school curriculum.

Research methods: The work uses historical, cultural and interdisciplinary approaches, as well as close reading technique.

As a result of the conducted research, it was established that the use of visual components in the work is an effective means of conveying complex emotional and psychological experiences. The factor of trauma is crucial in the construction of character images and is the unifying element of Jonathan Safran Foer's authorial strategy. Taking into account the relevance of the theme of trauma in the conditions of the modern world, it is suggested introducing the novel "Extremely Loud and Incredibly Close" to the school curriculum in order to develop emotional intelligence, empathy and understanding of complex aspects of human experience.

Key words: 9/11, trauma, Jonathan Safran Foer, visualization.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАВМИ В ЛІТЕРАТУРІ	
1.1. Заснування та ключові представники галузі trauma studies.....	8
1.2. Поліаспектність досліджень травми.....	10
1.3. Творчість Джонатана Сафрана Фоера у контексті досліджень травми.....	13
1.4. Візуалізація як літературний засіб передачі невимовного.....	14
Висновки до першого розділу	15
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СПОСОБІВ ТА ЗАСОБІВ ЛІТЕРАТУРНОГО ВІДОБРАЖЕННЯ ТРАВМИ У РОМАНІ ДЖОНАТАНА САФРАНА ФОЕРА «СТРАШЕННО ГОЛОСНО І НЕЙМОВІРНО БЛИЗЬКО»	
2.1. Проблема наративізації травми: методи її об'єктивізації та вивільнення...	17
2.2. Роль пам'яті у романі.....	19
2.3. Набуті копінг-стратегії для боротьби з травмою та їх висвітлення.....	21
2.4. Залучення візуальних елементів та їхня роль у романі.....	22
Висновки до другого розділу	25
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНА РОЗРОБКА ІНТЕГРОВАНОГО УРОКУ НА ОСНОВІ РОМАНУ ДЖОНАТАНА САФРАНА ФОЕРА «СТРАШЕННО ГОЛОСНО І НЕЙМОВІРНО БЛИЗЬКО»	
3.1. Бібілотерапевтичний потенціал роману Джонатана Сафрана Фоера «Страшенно голосно і неймовірно близько».....	26
3.2. Актуальність вивчення та місце роману у шкільній програмі.....	27
3.3. План-конспект інтегрованого уроку за романом.....	28
Висновки до третього розділу	34
ВИСНОВКИ	35
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	37
ДОДАТКИ	42

ВСТУП

Література сьогодення сповнена глибокими темами, які відображають складність людського досвіду. Один із найяскравіших прикладів цього – творчий доробок відомого американського письменника Джонатана Сафрана Фоера, автора роману «Страшенно голосно і неймовірно близько»/ «Extremely loud and incredibly close». У цьому творі, який вважається одним з яскравих літературних текстів епохи «пост-9/11», автор досліджує тему травми та втрати, відображаючи її крізь призму життєвих історій своїх героїв.

Ця бакалаврська робота є спробою відкрити нові глибини в творчості митця та долучитися до дискусії про важливість візуальної естетики в літературі травми. Дослідження візуалізації травми в романі Джонатана Сафрана Фоера не тільки розширить розуміння літературного твору, але й допоможе краще зрозуміти психологічні та емоційні аспекти травми в загальному контексті.

Через аналіз візуальних елементів травми у романі Джонатана Сафрана Фоера, ми можемо краще зрозуміти, як літературні тексти можуть впливати на наше сприйняття та сприяти поглибленню нашого розуміння людського досвіду в умовах стресу та травматичних ситуацій.

Актуальність дослідження: У контексті сучасного світу, зокрема поточних реаліях повномасштабної війни в Україні, тема травми набуває особливої значущості для суспільства та стає все більш болючою та важливою не лише в літературі, а й у житті. Тож необхідність глибшого розуміння впливу травматичних подій на психіку та емоційний стан людини зумовлює **актуальність даного дослідження** в річищі відображення таких подій у художніх текстах.

Попри значну кількість досліджень в річищі «trauma studies» на матеріалі художньої літератури, мало уваги було приділено візуальним аспектам теми травми, зокрема й на матеріалі роману «Страшенно голосно і неймовірно близько». Наша робота має на меті заповнити цю прогалину та провести

детальний аналіз того, як автор використовує мову, образотворчі засоби та інші літературні прийоми для передачі травматичного досвіду своїх персонажів.

Об'єктом дослідження є роман Джонатана Сафрана Фоера «Страшенно голосно і неймовірно близько» (2005).

Предметом нашого дослідження є візуалізація травми та її вплив на головних персонажів у романі «Страшенно голосно і неймовірно близько» як репрезентативного художнього тексту літератури «9/11».

Метою дослідження є розкриття способів та засобів літературного відображення травматичних подій у романі Джонатана Сафрана Фоера «Страшенно голосно і неймовірно близько» та їх впливу на психологічний стан персонажів.

Завдання дослідження:

- висвітлити розвиток дослідження травми та представників «trauma studies» у зарубіжному та вітчизняному літературознавстві;
- деталізувати психологічні аспекти травми;
- виділити візуальні елементи у романі та окреслити їхню функцію у художньому тексті;
- проаналізувати способи та засоби літературного відображення травми у романі;
- сформулювати погляд щодо доцільності впровадження художнього тексту у шкільну програму 11-го класу чинної програми НУШ.
- створити інтегрований урок на основі роману.

Теоретична база цієї бакалаврської роботи ґрунтується на працях таких зарубіжних дослідників як: Кеті Карут «Unclaimed Experience: Trauma, Narrative and History», Джудіт Герман «Trauma and Recovery», Домінік ЛаКапра «Writing History, Writing Trauma» та Рут Лейс «Trauma: a Genealogy».

У контексті вітчизняних досліджень, у нашій роботі відзначені праці таких вчених, як: Тамара Денисова «Всесвітні трагедії від Джонатана Сафрана Фоера», Тамара Гундорова «Посттравматичне письмо і риторика відсутності», Вадим Василенко «Збираючи Уламки Досвіду: Теоретична (Ре)концептуалізація Травми».

Методи дослідження: Основу методології цієї роботи складають історико-культурний та інтердисциплінарний підходи, а також прийом ретельного читання.

Новизна роботи полягає у дослідженні теми візуалізації травми у романі Джонатана Сафрана Фоера «Страшенно голосно і неймовірно близько» з використанням інтегративного підходу, поєднуючи аналіз літературних прийомів, психологічних аспектів та бібліотерапевтичних концепцій для розкриття глибинного змісту твору та його впливу на читача. Практична новизна цієї роботи полягає у розробці інтегрованого уроку англійської мови та зарубіжної літератури за цим романом.

Структура роботи: робота складається з анотацій, вступу та основної частини, що налічує три розділи:

У **першому розділі** окреслені теоретичні положення дослідження травми у зарубіжному та вітчизняному літературознавстві.

Другий розділ присвячений аналізу способів та засобів літературного відображення травми у романі.

Третій розділ присвячений розробці інтегрованого уроку на основі роману Джонатана Сафрана Фоера «Страшенно голосно і неймовірно близько».

Наприкінці роботи подано загальні висновки і вміщено додатки. Список використаних джерел налічує сорок вісім позицій, тридцять вісім з яких є англомовними.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

РОЗДІЛ I. Теоретичні положення дослідження травми у художній літературі.

1.1 Заснування та ключові представники галузі «trauma studies».

Дослідження травми бере свій початок у 1990-х роках, спершу значною мірою спираючись на теорію засновника психоаналізу, австрійського вченого, Зигмунда Фрейда. Ця теорія концептуалізувала травму як екстремальний досвід, що не підлягає лінгвістичному вираженню.

Психоаналітична концепція *витіснення* є одним зі значних досягнень вченого. Згідно концепції, психіка людини може пригнічувати спогади про травматичні події та ізолювати їх у підсвідомості через неможливість впоратися з інтенсивністю емоцій. Проте витіснені спогади можуть проявлятися у різний спосіб, завдаючи дискомфорт та перешкоджаючи нормальному життю людини. Відома історикиня Рут Лейс у своїй праці «Trauma: a Genealogy» зазначає: «Among the mechanisms of defense increasingly invoked by Freud in the 1920-s were «disavowal» (Verleugnung), linked by him not only to the fear of castration but also of death and the problem of mourning, «rejection» or «repudiation» (Verweifung, Lacan's «foreclosure»), «negation» (Verneinung), «splitting of the ego» (Ichspaltung), and «primal repression» (Urverdringung), some of which went back to Freud's earliest, prepsychoanalytic speculations on the operations of the psychic apparatus [40, с. 24].

Попри широке обговорення та критику теорій Зигмунда Фрейда у другій половині ХХ ст., його роботи досі вважаються найвпливовішими у сфері психології, а ідеї були адаптовані та розширені іншими вченими, що призвело до глибшого розуміння травми та її впливу на людську психіку. У контексті нашого дослідження зауважимо, що з часом з'явився інший погляд, який вказував на те, що неможливість вербалізації травми – лише одна з можливих реакцій на екстремальні події, а не її визначальна ознака.

Однією з найбільш впливових постатей у галузі теорії травми є американська дослідниця Кеті Карут, відома своїм внеском у дослідження репрезентації та інтерпретації травматичного досвіду у літературі. Робота вченої «Unclaimed Experience: Trauma, Narrative and History» (1996) значно вплинула на спосіб, яким науковці, клініцисти та, в свою чергу, митці підходять до вивчення травми, підкреслюючи складну взаємодію між пам'яттю, мовою та нарративом у посттравматичному періоді після катастрофічних подій. Кеті Карут визначає травму як «an overwhelming experience of sudden or catastrophic events, in which the response to the event occurs in the often delayed, uncontrolled repetitive appearance of hallucinations and other intrusive phenomena» [14, с.11].

За словами дослідниці, травматичні досвіди часто настільки потужні та непереборні, що їх неможливо повністю усвідомити та відрефлексувати у пам'яті. Вони проявляються у фрагментованих, уривчастих нарративах, що характеризуються прогалинами, повторами та мовчанням. Через аналіз літературних текстів, що містять свідчення вцілілих після Голокосту та описують складний досвід героїв в рамках постколоніальної літератури, науковиця показує, як ці формальні розриви відображають психологічну реальність травми, де минуле втручається у сучасність несподіваними та руйнівними способами.

Продуктивною у дослідженнях К. Карут є ідея, що травма опирається репрезентації та усвідомленню через традиційні лінгвістичні та нарративні рамки. Авторка стверджує, що травму найефективніше передають через те, що дослідниця називає «голосом рани» – невербальний, афективний спосіб спілкування, що уникає свідомої раціоналізації. Оскільки суб'єкт не здатен висловити свої відчуття у зв'язній оповіді, він знову і знову переживає травму через нав'язливі образи, сни та інші форми. Така ситуація обумовлює необхідність присутності стороннього, який може не лише вислухати історію, але й зрозуміти контексти її репрезентації, що є вирішальним для опрацювання травми.

У своїй праці «Посттравматичне письмо і риторика відсутності: Бруно Шульц – Жорж Перек – Джонатан Фоер» українська літературознавиця Тамара Гундорова зазначає про те, що травматичне письмо викликає дві основні риторичні фігури. Перша пов'язана з неможливістю повністю висловити досвід і пам'ять про травматичне минуле. Таке минуле не можна відновити через старі фотографії, а спроби говорити про нього призводять до хаотичного письма, яке характеризується повтореннями, фантазіями, розривами і замовчуваннями. Друга риторична фігура – це перенесення, яке відбувається, коли реальний досвід заміщується трансперсональним досвідом історії. Така історія може одночасно коментувати і фіксувати пропуски та прогалини в пам'яті, викликані травмою. Ці два підходи до роботи з пам'яттю допомагають уникнути авторитарної влади автора над своїм персонажем-свідком [3].

1.2 Поліаспектність досліджень травми.

У 1980 році Американська психіатрична асоціація офіційно визнала посттравматичний стресовий розлад. ПТСР – це по своїй суті розлад пам'яті, викликаний травматичними подіями, що перевантажують нормальні когнітивні функції розуму, заважаючи жертві обробляти досвід звичайним чином. Замість того, щоб інтегруватися в нормальну свідомість, травматичні спогади залишаються як нав'язливі та болючі спогади. Це постійне повторне переживання травми призводить до таких симптомів, як флешбеки, нічні кошмари, емоційне оніміння, депресія, почуття провини, підвищена збудливість і спалахи насильства [40, с. 2].

Безумовно, базовими для будь-якого дослідження в рамках «trauma studies» є праці Бессела ван дер Колка та Онно ван дер Харта про гнучкість пам'яті, що проливає світло на те, як травма вкарбовується в психіку і впливає на сприйняття та поведінку людей. У своїй роботі «The Intrusive Past: The Flexibility of Memory and the Engraving of trauma» вищеназвані науковці обговорюють важливі аспекти

людської пам'яті, особливо у контексті травматичних спогадів. Вчені зазначають, що за останні півстоліття було проведено багато досліджень, спрямованих на розуміння процесів пам'яті, але ці дослідження рідко враховували психоаналітичні чи клінічні психіатричні підходи та не торкалися функціональних розладів пам'яті, які цікавили ранніх психіатрів. Травмовані люди часто відчують крайні стани *гіперарозації* (підвищеної збудливості) та оніміння, що сумісно з ідеєю, що вони можуть забувати певні аспекти свого досвіду у певні моменти часу [35, с. 443].

У контексті нашого дослідження також беремо до уваги наступні твердження науковців про те, що травматичні спогади є неасимільованими фрагментами перевантажуючих подій, які потребують інтеграції з існуючими ментальними схемами та трансформації у наративну мову. Для успішної інтеграції цих спогадів, людина повинна часто повертатися до них, щоб завершити процес асиміляції [35, с. 427]. Сучасні дослідники виявили, що основна особливість пам'яті полягає у створенні специфічних зв'язків між нейронними групами. Ці зв'язки дозволяють людям орієнтуватися у світі, тому процеси пам'яті найкраще зберігають не конкретні події, а якість досвіду та пов'язані з ним почуття. Це підкреслює важливість інтеграції травматичних спогадів у загальну структуру пам'яті через повторне звернення до них, що дозволяє перетворити хаотичні фрагменти переживань у зрозумілі та структуровані наративи, підкреслюючи важливість почуттів у процесах пам'яті [35, с. 439].

Зважаючи на інтердисциплінарний характер нашого дослідження, беремо також до уваги напрацювання американського вченого-психіатра Марді Горовіца. У сучасній психіатрії усвідомлення ролі *дисоціації* в обробці травматичних спогадів було відновлено, коли Марді Горовіц описав «гостру катастрофічну стресову реакцію» у цивільних жертв травми, яка характеризувалася панікою, когнітивною дезорганізацією, дезорієнтацією та

дисоціацією. Така дисоціативна обробка травматичного досвіду ускладнює здатність комунікації про травму. *Дисоціація* означає розділення досвіду на окремі частини: елементи досвіду не інтегруються в єдине ціле, а зберігаються в пам'яті як ізольовані фрагменти, що зберігаються у вигляді сенсорних сприйнять і емоційних станів [34, с. 509].

Як зазначають дослідники Б. ван дер Колк та Рита Фіслер у своїй статті «Traumatic Memories: Overview & Dissociation & the Fragmentary Nature of Exploratory Study»: «У деяких людей спогади про травму можуть не мати вербального (явного) компонента взагалі: пам'ять може бути повністю організована на імпліцитному або перцептивному рівні, без супровідного наративу про те, що сталося» [34, с. 505]. Багато авторів, які досліджували травму, у тому числі вищезгаданий Б. ван дер Колк, зазначали, що травма організовується в пам'яті на сенсорно-моторному та афективному рівнях. Виявляється, травмовані люди, як дорослі так і діти, описують свої травматичні досвіди як фрагменти сенсорних компонентів події: візуальні образи, нюхові, слухові або кінестетичні відчуття, або інтенсивні хвилі почуттів (які пацієнти зазвичай вважають відображенням елементів початкової травматичної події) [34, с. 512]. Цікаво, що пацієнти послідовно стверджують, що їхні відчуття є точним відображенням відчуттів під час травми.

Варто також згадати працю американського історика Домініка ЛаКапри «Writing History, Writing Trauma», у якій він окреслює концепцію З. Фрейда про розрізнення *меланхолії* та *жалоби*, що в свою чергу в Домініка ЛаКапри поглиблюється розрізненням «acting out» та «working through». «Acting out» або меланхолія описується як стан розуму, де постраждала особа опиняється у пастці безкінечного переживання травматичного минулого та його повторного вираження у теперішньому. Психіка такої людини безперервно утримується у минулому, що призводить до неможливості рухатися вперед до життєздатного майбутнього. Це утруднює вираження справжніх почуттів та примушує виражати

те, чого вони не можуть відчувати, запобігаючи перетворенню травматичної пам'яті на наративну. Меланхоліки, напівсвідомо опираючись цьому процесу, відчувають, що прийняття їх травматичного досвіду є зрадою тим, хто загинув під час події, особливо близьким [37, с. 218].

З іншого боку, «*working through*», яке Домінік ЛаКапра описує як артикулятивну практику, викликає спроби свідчення. Цей процес повільний, але впевнено дозволяє травмованим людям розвивати наративну пам'ять про травматичну подію, відмежовуючи її від меланхолійного застрягання в минулому та відкриваючи можливість для пошуку нового життя після травми [46, с. 218].

1.3. Творчість Джонатана Сафрана Фоера у контексті досліджень травми.

Джонатан Сафран Фоер відкриває нові глибини розуміння травми та її наслідків на *індивідуальному* та *колективному* рівнях. Він не лише розкриває страждання і труднощі, пов'язані з історичними трагедіями буремного ХХ століття та терористичними актами сьогодення у своїх творах, але і досліджує, як ці події впливають на наступні покоління.

Безумовно, у своїх творах американський письменник використовує нестандартні літературні техніки, які відображають фрагментарність і розриви у свідомості персонажів, що пережили травматичні події. Він залучає гумор як інструмент для виживання та адаптації до «неможливої реальності» травматичного досвіду. Письменник помагає читачам зрозуміти, що травма не лише залишає слід у минулому, але й має далекосяжний вплив на життя наступних поколінь. На думу сучасних літературознавців-американістів твори Джонатана Сафрана Фоера стають важливими джерелами рефлексії над природою травми та можливостями її подолання.

Змалювання Голокосту автором у його першому романі «Все ясно» (2002) викликало багато суперечок та критичних обговорень. Деякі критики та ті, хто

пережили Голокост, висловлювали незадоволення роботою письменника через відсутність історичної точності та зухвалий гумор. Однак такі реакції не враховують специфічну форму репрезентації поколінь: Голокост у романі «Все ясно» завжди сприймається крізь призму третього покоління, і його провокаційні елементи підкреслюють аспекти досвіду онуків тих, хто пережив трагедію. Зважаючи на спільну площину «trauma studies», у руслі нашого дослідження зазначимо, що Сара Коклі, англійська професорка та теологиня, здійснила аналіз гумору як *механізму подолання* у вищезгаданому романі Джонатана Сафрана Фоера, підкреслюючи заплутаний зв'язок між травмою та формою оповіді. Гумористичний тон роману представлено як результат прагнення Джонатана до того, що «гумор – є єдиним правдивим способом розповісти сумну історію» [15, с. 5].

1.4 Візуалізація як літературний засіб передачі невимовного.

У літературних репрезентаціях травми часто використовуються символічні та метафоричні прийоми, щоб передати психологічні виміри травматичного досвіду. Візуалізація надає читачам глибоке уявлення про емоційні ландшафти персонажів.

Роб Поуп, професор англійської мови, класифікує терміни «образ», «образність» і «уяву» за їхніми функціями:

- «Образ» – може бути суто візуальним або вербальним описом чогось візуального.

- «Образність» – як фігуральна мова, що використовується для порівняння та контрасту, може бути у вигляді епітетів, метафор, порівнянь, іронії, гіперболи та ін. Усі ці аспекти образності є фундаментальними для мови будь-якого виду, усної та письмової.

- «Уява» сила сприйняття читачів. Уяву можна попередньо визначити як здатність «схоплювати» або «бачити» речі як у візуальному, так і в більш загальному інтелектуальному сенсі [42].

Ці терміни взаємопов'язані завдяки своїй залежності від вербальних, візуальних і ментальних здібностей, що пов'язує їх із мовою в літературних текстах. Образність допомагає читачам сприймати справжнє повідомлення майже з тим самим значенням, яке мав на увазі автор чи мовець, створюючи його за допомогою описової чи фігуральної мови.

Висновки до розділу 1

У першому розділі ми охарактеризували розвиток дослідження травми у різних сферах людського знання, що постають на перетині психіатрії, психоаналізу та літературознавства. Аналіз робіт провідних представників «trauma studies» – таких як Кеті Карут, Джудіт Герман, Домініка ЛаКапри та Рут Лейс – дозволив нам окреслити основні теоретичні положення та підходи до вивчення феномену травми в літературі. Ми зосередили увагу на ключових аспектах впливу травми на різні аспекти функціонування психіки людини, що знаходять своє відображення у літературних творах, включаючи емоційні, когнітивні та поведінкові наслідки травматичного досвіду.

У цьому розділі ми також звернулися до праць вітчизняних дослідників, таких як Тамара Денисова та Тамара Гундорова, які значно доповнили наше розуміння специфіки посттравматичного письма з точки зору літературознавчого фокусу дослідження. Їхні праці дозволили нам зрозуміти, як тема травми інтегрується в літературний дискурс та які методи й прийоми використовуються для її відображення.

Таким чином, у першому розділі ми сформуваємо теоретичну основу для подальшого аналізу візуальних елементів травми у романі Джонатана Сафрана Фоера «Страшенно голосно і неймовірно близько». Використання теоретичних

набутків і положень у контексті «trauma studies» дозволяє нам глибше усвідомити значення візуальної естетики у літературі травми та підготувати ґрунт для більш детального аналізу конкретних прийомів у наступному розділі.

РОЗДІЛ 2: Аналіз способів та засобів літературного відображення травми у романі.

2.1. Проблема наративізації травми: методи її об'єктивізації та вивільнення.

У аналізованому тексті роману «Страшенно голосно і неймовірно близько» розповідається про хлопчика на ім'я Оскар, який втрачає батька під час терористичної атаки 11 вересня. Думки та спогади про тата не полишають його протягом цілого року, та після того, як він знаходить невідомий ключ у блакитній вазі з підписом Блек, він вирішує розпочати пригоди-пошуки власника цього ключа. На своєму шляху Оскар зустрічає чимало нових людей, слухає та у своєрідний спосіб фіксує їхні історії й отримує можливість розказати свою.

Роман складається з трьох наративних ліній: опису пригод Оскара, ненадісланих листів та записок його дідуся й листів бабусі, які ми маємо на меті проаналізувати окремо.

Під час бомбардування Дрездена Томас Шелл старший, дідусь Оскара, переживає жахливу втрату – загибель своєї дівчини та їхньої ще ненародженої дитини. Ця трагедія призводить до того, що він втрачає здатність говорити і його життя перетворюється повсякчасне долаання невимовлених болісних почуттів. Всі персонажі роману страждають від меланхолії: саме тому брак слів зводиться у випадку Томаса Шелла старшого лише до двох слів на долонях (“ТАК” і “НІ”), що утримують його в тенетах власної німоти.

Яскравим епізодом висвітлення цього є, коли Томас Шелл старший намагався зателефонувати до бабусі Оскара, та коли настав час говорити, все що він міг зробити це натискати на цифри, сподіваючись, що його впізнають та зрозуміють: *«I wanted her to believe me and understand, and because I thought I owed it to her, and to myself, and to you, or was it just more selfishness? I broke my life down into letters, for love I pressed '5, 6, 8, 3,' for death, '3, 3, 2, 8, 4,'»* [20, с. 156].

Як дізнається читач, Томас Шелл старший писав листи своєму сину, де він розповідав усі деталі свого життя, та на жаль, ніколи їх не відправив. Ведення щоденника/нотатника має свій терапевтичний ефект, адже він дозволяє зафіксувати травму, тобто певною мірою її вивільнити. Проте у романі одним з ключових чинників непорозумінь та відсутності емоційної близькості між членами сім'ї стає саме відсутність щирої, відкритої та відвертої комунікації. Повітря переповнене словами, які так хотілося сказати, але вже занадто пізно.

Бабуся також пережила не мало: її сім'я загинула під час Другої світової війни, згодом чоловік її покинув з дитиною, і насамкінець син гине за жахливих обставин теракту у Всесвітньому торговому центрі. Читач дізнається про її життя, читаючи її власну частину оповіді. Вона жила в Дрездені з мамою, татом, бабусяю та сестрою Анною. Вона була дуже близькою до своєї родини і дуже її любила: *«So I asked my father, your great-grandfather, whom I considered the best, most kindhearted man I knew, to write a letter to me. I told him it didn't matter what he wrote about. Just write, I said. Write anything»* [20, с.34]. Як вона згадує в цьому уривку, коли була маленькою дівчинкою, вона просила людей писати їй листи, і, доприкладу пригадала про лист своєї бабусі на шістдесяти семи сторінках. Після подій 1945 року вона переїхала до США, де вийшла заміж за Томаса Шелла, якого знала з юності. Двоє тих, хто вижив, мали кілька проблем у шлюбі, і їм не вистачало здатності передати свої почуття, що призвело до низки непорозумінь. З подивом для себе читач разом із малим Оскаром має «впізнати» власного дідуся в особі дивного «квартиранта» в бабусиному помешканні саме Томаса Шелла старшого, оскільки Оскар знає, що він живе з його бабусяю.

Сам Оскар намагається надати сенс смерті свого батька, але не може почуватися безпечно у світі пост-11 вересня. Його травмована психіка болісно реагує на факт смерті батька, саме тому *синдром вцілілого* проявляється в тому, що хлопчик карає себе, наносячи синці на власному тілі. Оскар вважає, що не

піднявши слухавки того фатального «найжахливішого дня» дня, він вчинив непоправне в прямому сенсі цього слова, адже така реакція на стрес не дозволила сину востаннє поговорити з татом. Свою психічну енергію Оскар також скеровує на вигадкування безпечних ліфтів у хмарочосах, розмаїтих рятувальних пристроїв тощо. Травматичний досвід спонукає його також грати на бубні в незнайомих районах міста. Однак, природна допитливість Оскара в той самий час спонукає його писати листи людям, якими він захоплюється і та сама допитливість скеровує хлопця на пошуки розгадки таємниці власника ключа з блакитної вази. Оскар зустрів багато різних людей на своєму шляху пошуків замка, що відмикає знайдений ключ. Він дуже кмітливо комунікує з усіма (попри свою соціофобію), та знаходить втіху у бесідах з Блеками радіючи будь-якій інформації про свого тата.

Проблеми з комунікацією через болісний досвід травми зустрічаються протягом всього роману: у записнику Томаса старшого та його татуйованих руках, у місцях під назвою «Something» та «Nothing» в їхній квартирі, а також у браслеті, який Оскар робить для своєї матері, де повідомлення його батька перекладено на азбуку Морзе. Усі ці елементи демонструють, що персонажі не можуть вербально артикулювати свої травми або виразити себе у символічному світі. Часто трапляється, що травма проявляється лише на фізичному рівні. Наприклад, лише коли бабуся Оскара бачить, що кровоточить через свою сорочку, вона усвідомлює, що її син помер: «*That was when I knew that I knew*» [20, с. 129].

2.2. Роль пам'яті у романі.

Коли батько Оскара загинув, усе, що залишилося у хлопчика це були речі пов'язані з ним. Головною пам'яткою-таємницею залишились у нього 6 аудіо-записів дзвінків, що залишив по собі тато у день своєї загибелі. Оскара турбують

питання на кшталт «Чому він не сказав про те, що любить мене?», «Як саме він помер?» і головне «Чи змінилось би щось, якщо б він підняв слухавку?». Він постійно переслуховує татів голос та слова, наче намагаючись декодувати їх.

Також, у хлопчика залишилися яскраві спогади про те, у що одягнений був його батько та його запах: «*And even after more than a year, it still smelled like shaving. I touched all of his white T-shirts. I touched his fancy watch that he never wore and the extra laces for his sneakers that would never run around the reservoir again. I put my hands into the pockets of all of his jackets (I found a receipt for a cab, a wrapper from a miniature Krackle, and the business card of a diamond supplier). I put my feet into his slippers*» [20, с.18]. Оскар шукає близькість з батьком через будь-які речі, що нагадували б йому про нього. Тому одним з методів, щоб не втратити зв'язок з татом, був пошук інформації про нього та його з'ясування обставин його смерті.

Найпереконливіші уривки, що відтворюють наслідки пережитої травми, в романі можна визначити в моменти, коли Оскар зривається і усім каже те, що про них насправді думає в ту мить, однак автор дає зрозуміти читачеві, що описані сцени виявляються лише плодами уяви травмованої психіки: «*THE AUDIENCE is applauding, all of them, because I am making so much sense. They are giving me a standing ovation as I hit him again and again. I hear them call. THE AUDIENCE: Thank you! Thank you, Oskar! We love you so much! We'll protect you! **It would have been great***» [20, с. 70]. Під час вистави п'єси Шекспіра «Гамлет», у якій Оскар грає череп Йоріка, він уявляє як трощить череп Джиммі, його однокласника, що завжди йому надокучав. Потім, цей череп символізує вже членів його сім'ї та знайомих. Оскар переповнений усіма емоціями одразу (як він визнав у розмові зі своїм психотерапевтом), та через те, що він ще не розуміє та не вміє керувати ними, він лише витісняє їх у глибинні шари психіки та фантазує про те, що він ніколи б не зміг би зробити. Йому боляче за все, що трапилось раніше та відбувається зараз.

2.3. Набуті копінг-стратегії боротьби з травмою та їх висвітлення.

У цьому романі висвітлені трагічні історії життів усіх персонажів, яких не оминула втрата близької людини. Проте кожен з них переживає втрату та свій екстремальний досвід по-різному.

Однією з можливих реакцій на травматичну подію, як вже зазначалося у попередньому розділі, може бути втрата здатності розмовляти. Саме це і трапляється з Томасом Шелллом старшим. Першим словом, яке він втрачає “Anna”, ім’я його коханої дівчини, яка трагічно померла. Потім це було слово “And”, найвірогідніше через його схожість до імені його дівчини на той час. І останнє було “I”, що символізує про певну втрату ідентичності. Єдине, що залишається у Тома це його записник, за допомогою якого він спілкується та сторінки якого візуалізують нестачу слів для повноцінної комунікації, ущільнення спілкування до обміну короткими репліками.

У випадку ж з Оскаром, він постійно розмовляє про те, що трапилось з його батьком, але йому важко з висловленням своїх відчуттів. Він надає перевагу раціоналізації, що з одного боку дозволяє йому відчувати свої емоції. Він шукає розради у своїй подорожі та знайомствах з усіма Блеками у місті.

«I got a little disappointed, because it would have been a logical explanation, which is always the best kind, although fortunately it isn't the only kind» – завдяки батькові, у хлопчика розвинулись інтелект, вміння обґрунтовувати та мислити логічно. Проте, Оскар розуміє, що все ж це не єдиний спосіб дивитися на речі.

Цікавим є перегук між поколіннями – Оскаром та його бабусею. Вони обоє безнастанно розмірковують над питаннями *«А що якби..?»*. *Sometimes I would think about those hundred letters laid across my bedroom floor. If I hadn't collected them, would our house have **burned less brightly**?* [20, с. 39]. *«I read that it was **the paper** that kept the towers **burning**. All of those notepads, and Xeroxes, and printed e-mails, and photographs of kids, and books, and dollar bills in wallets, and documents*

*in files, all of them were fuel. Maybe if we lived in a paperless society, which lots of scientists say we'll probably live in one day soon, **Dad would still be alive***» [20, с. 201].

2.4. Залучення візуальних елементів та їхня роль у романі.

Першою фотографією, яка нам зустрічається у романі, є зображення замкової щілини у дверях. Протягом усього роману, ми бачимо багато ключів та дверей, що є оприявненим промовистим символом «закритості» героїв, адже кожен має свій секрет. Дверні ручки, які варто лише повернути, аби дізнатися правду, побачити, що по інший бік дверей, та частіше героям вдається вербалізувати свої почуття та думки. Також, це символізує початок подорожі Оскара, адже уся пригода починається зі чужого ключа, який хлопчина знаходить серед речей батька.

Також важливою деталлю є фотографії птахів, які злітають, у той момент, коли Оскар допомагає сусіду зверху (хто був одним із Блеків) увімкнути свій слуховий апарат. «*Then, out of nowhere, a flock of birds flew by the window, extremely fast and incredibly close. Maybe twenty of them. Maybe more. But they also seemed like just one bird, because somehow they all knew exactly what to do*» [20, с. 84]. Реакція Блека була неоднозначна, адже це він нічого не чув роками, з того часу як померла його дружина, проте він був вдячний Оскарові.

The falling man – Оскар розглядав фотографії з різних ресурсів та сайтів, та попри низьку піксельну якість фото – він розгледів (а точніше хотів себе переконати у тому), що один з цих людей – його батько. «*I found a bunch of videos on the Internet of bodies falling. They were on a Portuguese site, where there was all sorts of stuff they weren't showing here...It makes me incredibly angry that people all over the world can know things that I can't, because it happened here, and happened to me, so shouldn't it be mine*» [20, с. 151]. Цей уривок вказує на цензуру, яка була у той час в Америці на розповсюдження фотографій з дня трагедії 11 вересня.

“I made her other Morse code jewelry with Dad's messages – a necklace, an anklet, some dangly earrings, a tiara – but the bracelet was definitely the most beautiful, probably because it was the last, which made it the most precious...and I used sky-blue beads for silence”[20, с. 18]. Приховані повідомлення азбукою Морзе у прикрасах, які зробив Оскар для своєї мами, свідчать про нездатність хлопчика висловити свої почуття, а саме сором за те, що йому забракло сміливості розповісти про дзвінки батька того найстрашнішого дня. Він прагне того, щоб його зрозуміли, розгадали його таємницю, показали, що його близьким на нього не байдуже та вони поділяють його біль та горе. Цікавим є вибір кольору для позначення «мовчання» – колір неба, при спогляданні якого ненароком виникають згадки про теракт 9/11.

Стосунки між Томасом Шеллом та Оскаром мали особливий характер. Батько ще змалечку займався з хлопчиком та сприяв його всебічному розвитку. Оскар – не звичайна дитина, яка себе презентує на своїй візитці як: *“ВИНАХІДНИК, ДИЗАЙНЕР ЮВЕЛІРНИХ ВИРОБІВ, ЕНТОМОЛОГ-ЛЮБИТЕЛЬ, ФРАНКОФІЛ, ВЕГАН, ОРІГАМІСТ, ПАЦИФІСТ, АСТРОНОМ-ЛЮБИТЕЛЬ, КОНСУЛЬТАНТ КОМП'ЮТЕРІВ, АРХЕОЛОГ-ЛЮБИТЕЛЬ, КОЛЕКЦІОНЕР рідкісних монет, метеликів, які померли природною смертю, мініатюрних кактусів, Бітлз пам'ятні речі, напівдорогоцінне каміння , та інші речі”* [20, с.110]. Томас усвідомлював усі особливості свого сина, а саме його труднощі із соціалізацією. Тому Томас Шелл проводив багато часу із сином, вигадував з ним квести, які сприяли подоланню страхів Оскара та його розвитку через любов до пригод.

Джудіт Герман, відома американська психіатриця, у своїй праці «Trauma and recovery» стверджує, що візуальні аспекти у творі «Страшенно голосно та неймовірно близько» є ключовими, а сам твір відображає симптоми посттравматичного стану. Тіло стає інструментом для вираження травми. Оскар

хоче покарати себе за свій вчинок того найгіршого дня, ставлячи синці на тілі, коли його переповнюють емоції чи горе. У цьому плані цікаво співвідносяться порожня труна, у якій немає тіла батька, з шафою наповненою речами, що належали батькові Оскара: «*Even though Dad's coffin was empty, his closet was full.*» [20, с. 18].

Аналіз «візуальної пам'яті» Елізабет Сігел у романі Дж. Фоера з'ясовує, як взаємодія між текстом і зображенням поглиблює розуміння читачами тривалого відбитку травми на окремих особах і спільнотах. Всупереч критиці, яка наголошує на тому, що візуальні елементи роману лише відволікають увагу, це дослідження демонструє їхню важливу роль у передачі глибокого впливу травми на психіку як окремого індивіда, так і на суспільство загалом.

Крім того, суперечливе використання в романі зворотного перегортання фото «падаючої людини» у фіналі художнього тексту служить потужною критикою того, як запам'ятовуються та репрезентуються травматичні події. Критики назвали цей прийом «розумним жестом», бо ж він різко повертає назад падіння людини з веж-близнюків, символізуючи бажання психіки скасувати трагедію. Уява Оскара вирує, коли він мріє: “*We would have be safe*” [20 ,с. 202] – віддзеркалюючи свою тугу за іншою «неможливою» реальністю.

Використання в романі таких прийомів, як обігрування невербальних образів, і повсякчасних покликань на візуальний щоденник Оскара «*Stuff that happened to me*» дозволяє читачам стати свідками того, як він намагається зрозуміти свій досвід: «*I saw maps and drawings, pictures from magazines and newspapers and the Internet, pictures I'd taken with Grandpa's camera. **The whole world was in there.** Finally, I found the pictures of the falling body*» [20, с. 202].

Включення таких зображень, як фотографія кота, що падає, яке Оскар використовує для ілюстрації свого котячого експерименту, «...*I'd brought Buckminster to school for a demonstration only a couple of weeks before, and dropped him from the roof to show how cats reach terminal velocity by making themselves into little parachutes, and that cats actually have a better chance of surviving a fall from the twentieth floor than the eighth floor...*» [20, с. 103], показує, як візуальні елементи переплітаються зі словесною оповіддю. Ця взаємодія між зображенням і текстом порушує єдність оповіді та вимагає від читачів відновлення зв'язків, що відображає нелінійну природу пам'яті.

Висновки до розділу 2

Отже, другий розділ цієї дипломної роботи розкриває способи та засоби літературного відображення травми у романі «Страшенно голосно і неймовірно близько» Джонатана Сафрана Фоера. Аналізуючи проблему наративізації травми, роль пам'яті, набуті копінг-стратегії та використання візуальних елементів у тексті, ми поглибили наше розуміння того, як автор втілює складні емоційні переживання персонажів. Цей розділ виокремлює ключові аспекти літературної репрезентації травми та розкриває їхню взаємодію з психологічним станом героїв.

Окреслені вектори, які пропонуються в аналізі, дають глибше розуміння механізмів відтворення травматичних подій у романі. Кожен підрозділ приніс нові уявлення про те, яким чином літературна форма може відобразити індивідуальний та колективний травматичний досвід.

Використання Дж. Фоером фотографій, ілюстрацій та типографічних прийомів у тексті роману «Страшенно голосно і неймовірно близько», постаючи непересічним складником художнього тексту, залучає читачів до сприйняття травми як на текстовому, так і на візуальному рівнях.

РОЗДІЛ 3: Методична розробка уроку на основі роману Джонатана Сафрана Фоера «Страшенно голосно і неймовірно близько»

3.1. Бібліотерапевтичний потенціал роману Джонатана Сафрана Фоера «Страшенно голосно і неймовірно близько».

Роман «Страшенно голосно і неймовірно близько» Джонатана Сафрана Фоера відкриває перед читачем глибокі психологічні та емоційні реалії, пов'язані з травмою. Ця книга не лише розповідає історію про переживання головного героя Оскара та його спробу знайти втрачену батьківську присутність після трагедії 11 вересня, але й створює передумови до прояву співпереживання у читача будь-якого віку. Історія Оскара та інших героїв роману дозволяє глибше розуміти складні аспекти емоційної реакції на стрес та травму, а також показує, як важливо мати можливість виражати свої почуття та шукати й знаходити підтримку в складних життєвих ситуаціях.

Роман стає своєрідним вікном у світ посттравматичного розвитку особистості, де кожен персонаж, кожна сцена, кожен словесний образ сприймаються як можливість відкрити нові шляхи розуміння та зцілення після болючого травматичного досвіду.

Роман «Страшенно голосно і неймовірно близько» Джонатана Сафрана Фоера має значний бібліотерапевтичний потенціал, який може сприяти психологічному зціленню та розвитку емпатії у читачів. Глибокий емоційний зв'язок з головним героєм, Оскаром Шеллом, може допомогти читачам виявити співчуття та розуміння тих людей, які пережили втрату та/чи травматичні події.

Використання нестандартних форм моделювання травми в літературі, таких як ілюстрації, фотографії та графічні елементи, може залучити читачів до вивчення різних способів вираження та сприйняття травматичного досвіду. Зосередження на темах пам'яті, сім'ї та сподівань може скерувати читачів до саморефлексії та пошуку внутрішнього зцілення. Розгортання героїчного

подорожування Оскара може сприйматися читачами як метафора власного шляху до одужання та зростання. Змальовування різноманітних персонажів з відмінним досвідом травми може допомогти читачам відчувати, що вони не самі у своїх негараздах.

Елементи гумору та стилістичної гри з моделюванням «дитячого» голосу у тексті можуть забезпечити читачам паузи між періодами інтенсивних емоційних переживань та сприяти психологічному розвантаженню. Розкриття теми колективної пам'яті та історії може сприяти формуванню відчуття спільності та солідарності серед читачів. Відображення механізмів внутрішнього зцілення та відновлення у романі може стимулювати читачів до впровадження подібних стратегій власного самопізнання та особистісного зростання.

Крім того, використання візуальних елементів разом з текстом розвиває критичне мислення та аналітичні навички у юних читачів, допомагаючи їм осмислювати різноманітні способи передачі інформації.

3.2 Актуальність вивчення та місце роману у шкільній програмі.

На нашу думку, роман «Страшенно голосно і неймовірно близько» має вивчатися дітьми в 11 класах, оскільки учні цієї вікової категорії можуть ґрунтовно проаналізувати твір та його героїв, а також вільно висловлювати свої думки щодо широкого кола проблем описаних у творах. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти рівня стандарту, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України, в курсі 11 класу має розділ «Сучасна література в юнацькому читанні», на вивчення якого виділено 2 год. У розділі вивчають твори Таїра Халілова «До останнього подиху», Джона Майкла Гріна «Провина зірок» та Маркуса Френка Зузака «Крадійка книжок».

Ми вважаємо, що роман відповідає стандартам зазначеного вище розділу та має бути залучений під темою: «Травма як головна тема твору «Страшенно голосно і неймовірно близько». Засоби відображення травми».

3.3 План-конспект інтегрованого уроку на основі роману.

План-конспект

Інтегрованого уроку зарубіжної літератури

Клас: 11

Тип уроку: урок формувань умінь і навичок

Тема: «Травма як головна тема твору «Страшенно голосно і неймовірно близько». Засоби відображення травми».

Ключові компетентності: спілкування державною мовою, спілкування іноземною мовою, інформаційно-цифрова компетентність, ініціативність і підприємливість, соціальна та громадська компетентності, обізнаність та самовираження у сфері культури.

Предметні компетентності: знанневий компонент, діяльнісний компонент, ціннісний компонент.

Мета: навчальна: розширити розуміння травми; покращити знання літературних засобів для візуалізації; вміти інтерпретувати та аналізувати твір; розвивати критичне та аналітичне мислення; збагачення словникового запасу;

Розвивальна: навчитися інтерпретувати символи та мотиви; розкрити сутність травматичного досвіду персонажів;

Виховна: сприяти розвитку емпатії; прищепити інтерес до творчості письменника; збільшити інтерес до читання та вивчення літератури.

Очікувані результати: поглиблене розуміння теми травми та втрати у творі та її впливу на персонажів; розвинена емпатія та співчуття до інших; покращені навички аналітичного та критичного аналізу;

Обладнання: підручник «Зарубіжна література 11 клас», роздруковані фрагменти твору, комп'ютер з доступом до Інтернету, дошка, проєктор, фломастери, стікери.

Попереднє домашнє завдання: опрацювання біографії Джонатана Сафрана Фоера; прочитання роману «Страшенно голосно і неймовірно близько».

Хід уроку

Епіграф уроку:

**“You cannot protect yourself from sadness
without protecting yourself from happiness”**

Jonathan Safran Foer

I. Вступ. Організаційний момент та створення сприятливої атмосфери.

В. Привіт любі учні! Я дуже рада усіх бачити. Як у Вас сьогодні справи?

- Як Ви розумієте епіграф та чи погоджуєтесь з ним?

Щоб відповісти “так” чи “ні”, учням потрібно намалювати на долонях YES/NO.

II. Повідомлення теми і мети уроку.

В. Сьогодні, як Ви вже здогадались, ми поговоримо про твір «Страшенно голосно і неймовірно близько».

III. Спільне створення онлайн асоціативної хмарки.

Учні повинні називати слова, які асоціюються зі словом «травма» – brainstorm time. Після закінчення складання хмарки учні повинні розповісти про те, як ці теми представлені в романі. (див. додаток 1)

Основна частина уроку

IV. Аналіз героїв твору.

Учні повинні назвати усіх головних героїв твору (вчитель записує їх на дошці) та дати характеристику їм.

- У чому полягає складність стосунків між Оскаром та мамою?
- Чому Томас Шелл старший покинув свою дружину та дитину?

- Наскільки близькими були Оскар та його батько?
- Яку роль у житті хлопчика відіграє бабуся?

V. Аналіз цитат.

Учням потрібно зачитати цитату, підкреслити key words та пояснити про що йде мова у цитаті.

1. "I told him, 'I found *the lock*.'

'You found it?' I nodded. 'And?'

I didn't know what to say. I found it and now I can stop looking? I found it and it had nothing to do with Dad? I found it and now I'll *wear heavy boots* for the rest of my life?"

'I wish I hadn't found it.'

'It wasn't what you were looking for?'

'That's not it.'

'Then what?'

'I found it and now I can't look for it.' I could tell he didn't understand me.

'Looking for it let me stay close to him for a little while longer.'

'But won't you always be close to him?' I knew the truth. *'No.'*" [20, с. 185]

- Чому Оскар врешті реєт розчарується, коли знаходить замок?

2) Even after a year, I still had an *extremely difficult* time doing certain things, like taking showers, for some reason, and getting into elevators, obviously. There was a lot of stuff that made me panicky, like suspension bridges, germs, airplanes, fireworks, Arab people on the subway (even though I'm not racist), Arab people in restaurants and coffee shops and other public places, scaffolding, sewers and

subway grates, bags without owners, shoes, people with mustaches, smoke, knots, tall buildings, turbans. A lot of the time I'd get that feeling like I was in the middle of a huge black ocean, or in deep space, but not in the fascinating way. It's just that

everything was *incredibly far away* from me. It was worst at night. I started inventing things, and then I couldn't stop, like beavers, which I know about. People think they cut down trees so they can build dams, but in reality it's because their teeth never stop growing, and if they didn't constantly file them down by cutting through all of those trees, their teeth would start to grow into their own faces, which would kill them. That's how my brain was. One night, after what felt like a *googolplex* inventions, I went to Dad's closet. We used to Greco-Roman wrestle on the floor in there, and tell hilarious jokes, and once we hung a pendulum from the ceiling and put a circle of dominoes on the floor to prove that the earth rotated. But I hadn't gone back in since he died. *Mom was with Ron in the living room, listening to music too loud and playing board games. She wasn't missing Dad.* I held the doorknob for a while before I turned it. [20, с. 18]

VI. Робота зі словником.

Учні повинні здогадатись або назвати значення наступних слів\висловів та що вони символізують: heavy boots, the worst day, googolplex, incredibly, extremely, 6th borough, “stuff that happened to me”.

VII. Робота з фотографіями та обговорення їхньої ролі у творі.

1. Фото веж-близнюків (дод. 2)
  - Що це за будівля та яким чином вона пов'язана з романом?
2. Фото падаючої людини у зворотному напрямку (дод. 3)
  - Чому Оскар організовує фотографії так, аби людина падала у зворотному напрямку?
3. Фото Стівена Гокінга (дод. 4)
  - Чому Оскар відправляє листи Стівену Гокінгу?
4. Фото слона зі сльозою в оці (дод. 5)
  - У домі якого з Блеків побачив цю картину Оскар?
5. Фото ключа у замку (дод. 6)
  - Чому на сторінках роману присутні численні фотографії ключів та дверних ручок?

6. Фото листів (дод. 7)
  - Яку роль відіграють листи у романі? Яка їхня функція?
7. Фото рації (дод. 8)
  - Хто час від часу використовував цей метод спілкування у романі?
8. Фото тамбурина (дод. 9)
  - Чому Оскар постійно брав із собою цей інструмент?
9. Фото черепа (дод. 10)
  - Яку роль грав Оскар у шкільній постановці п'єси Шекспіра «Гамлет»?

VIII. Close reading (уважне читання) в голос.

Учні читають виразно по черзі без пауз. На фоні звучить тамбурин для атмосфери та темпу. (додаток 11)

“ME: On behalf of the dead [I pull the skull off my head. Even though it's made of papier-mâché it's really hard. I smash it against JIMMY SNYDER's head, and I smash it again. He falls to the ground, because he is unconscious, and I can't believe how strong I actually am. I smash his head again with all my force and blood starts to come out of his nose and ears. But I still don 't feel any sympathy for him. I want him to bleed, because he deserves it. And nothing else makes any sense. DAD doesn't make sense. MOM doesn't make sense. THE AUDIENCE doesn't make sense. The folding chairs and fogmachine fog don't make sense. Shakespeare doesn't make sense. The stars that I know are on the other side of the gym ceiling don't make sense. The only thing that makes any sense right then is my smashing JIMMY SNYDER's face. His blood. I knock a bunch of his teeth into his mouth, and I think they go down his throat. There is blood everywhere, covering everything. I keep smashing the skull against his skull, which is also RON's skull (for letting MOM get on with life) and MOM's skull (for getting on with life) and DAD's skull (for dying) and GRANDMA's skull (for embarrassing me so much) and DR. FEIN's skull (for asking if any good could come

out of DAD's death) and the skulls of everyone else I know. THE AUDIENCE is applauding, all of them, because I am making so much sense. They are giving me a standing ovation as I hit him again and again. I hear them call]

THE AUDIENCE: Thank you! Thank you, Oskar! We love you so much! We'll protect you! It would have been great". [20, с. 71]

- Що відбувається в уривку?
- Кого грає Оскар?
- Чи відбулося це насправді?
- На твою думку, чому Оскар уявив усіх своїх близьких на місці цього черепа?

IX. Дискусія у парах.

Учні повинні обговорити наступні проблемні питання та озвучити свої думки.

- Чи правильно вчинив дідو Оскара/чи можна його вчинок виправдати?
- Чи підтримуєте Ви хлопчика, коли той злиться на матір за те, що вона дружить з Роном? Що саме бентежить Оскара? Чи заслуговує матір на "щастя"?
- Чому Оскар вдається до self-harm? Як ми можемо допомогти друзям та близьким, коли дізнаємося, що вони цим займаються?
- Чи варто було Оскару розпочинати свою подорож-розслідування чи в результаті вона стала марною?
- Що у цьому творі виявилось найкращими ліками, щоб пережити втрату/смуток/травму чи для кожного вони виявились різними?

Обов'язкове обговорення усім класом проблемних питань та підбиття підсумків.

Заключна частина уроку

X. Домашнє завдання (вибірково)

- Подивитись екранізацію фільму за романом та написати свій відгук.
- Завести щоденник «Stuff that happened to me» і згодом поділитися своїми враженнями.

XI. Підсумовування уроку

- Чи змінилась у Вас думка про роман після сьогоднішнього уроку?
- Чи відкрили Ви для себе щось нове?
- Чи сподобалось Вам читати та аналізувати уривки роману в оригіналі?
- Чого не вистачало у стосунках Оскара та його мами? Що би ви зробили на її місці?

Висновки до розділу 3

Твір «Страшенно голосно і неймовірно близько» має значний бібліотерапевтичний потенціал і тому може бути рекомендованим до включення у програму 11-го класу зарубіжної літератури, оскільки він стимулює емоційне сприйняття і сприяє розвитку морально-ціннісних якостей учнів.

Розгляд твору в контексті навчальної програми сприятиме не лише розвитку літературної грамотності молоді, знайомлячи тинейджерів із здобутками сучасної американської прози й, зокрема, з літературою «9/11», але й повпливає на формування емпатії та співчуття у школярів, що є важливим аспектом їх особистісного зростання та соціальної адаптації.

ВИСНОВКИ

Роман Джонатана Сафрана Фоера «Страшенно голосно і неймовірно близько» є глибоким та багатограним дослідженням теми травми через візуальні, символічні та метафоричні прийоми, щоб передати психологічні виміри травматичного досвіду. Ми досягли мети дослідження, розкривши функцію візуальних елементів та типографічних прийомів у тексті укупі з детальним описом подій у романі та проаналізувавши їхній вплив на психологічний стан персонажів, що отримали травматичний досвід.

У результаті проведеного дослідження було проаналізовано певні етапи розвитку дослідження теорії травми та взято на озброєння певні положення з праць представників «trauma studies», окреслено психологічні аспекти травми, виділено та проаналізовано візуальні елементи у романі у вигляді фотографій, символів, фліп-буків, графічних елементів у світлі багатогранного віддзеркалення як колективної так і особистої травми в художньому тексті. Окрім того, в роботі сформульовано погляд щодо доцільності впровадження роману у шкільну програму 11 класу та створено інтегрований урок на основі обраного художнього тексту.

Через аналіз способів візуалізації травми у романі, ми виявили, що автор майстерно використовує образи, символіку та художні прийоми для передачі психологічного стану героїв, особливо малого Оскара, який переживає втрату батька у теракті 11 вересня. Джонатан Сафран Фоер створює насичене, емоційно заряджене текстове полотно, де вербальні і візуальні елементи зливаються в цілісну естетичну структуру, що чинить належний вплив на читача.

Ми також довели, що візуальна естетика в літературі може бути ефективним засобом передання складних емоційних станів та переживань травмованої психіки персонажів різних поколінь.

Наше дослідження підкреслює важливість вивчення літературних творів у шкільній програмі, які розкривають складну проблематику, пов'язану зі складнощами побудови стосунків у світі, що пережив/продовжує переживати локальні й глобальні конфлікти, що може посприяти розвитку емоційного інтелекту та розуміння певних аспектів людського досвіду школярами старшої школи в рамках чинної програми НУШ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Василенко В. Збираючи Уламки Досвіду: Теоретична (Ре)концептуалізація Травми // Слово і Час. – 2018. – № 11. – С. 109-122.
2. Веприняк І. Лінгвотекстуальна експлікація ПТСР персонажа у романі Джонатана Сафрана Фоера "Extremely Loud and Incredibly Close" // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського/ Вінницький державний педагогічний університет ім. Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2015. – С. 194-199. – (Серія: Філологія (мовознавство); вип. 22).
3. Гундорова Т. Посттравматичне письмо і риторика відсутності: Бруно Шульц - Жорж Перек – Джонатан Фоер // Слово і час : науково-теоретичний журнал / Нац. акад. наук України, Ін-т літератури ім. Т.Г. Шевченка ; голов. ред. Л. Скупейко. – Київ, 2018. – № 11 (695), листопад. – С. 97-108.
4. Гундорова Т. Транзитна культура. Симптоми постколоніальної травми: статті та есеї. – Київ : Грані-Т, – 2013. – 548 с.
5. Денисова Т.Н. Всесвітні трагедії від Джонатана Сафрана Фоера / Тамара Наумівна Денисова // Слово і час. – 2009. – № 1. – С. 28-38.
6. Кохан Р.А. Теоретико-методологічна парадигма радості в сучасній прозі про дітей: поетологічна перспектива // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Літературознавство. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка. – 2019. – №51. – С. 65-77.
7. Маркович М. Моделі нарративного уявлення про травму. Літературний процес: методологія, імена, тенденції. 2021. №18, С. 48-56.
8. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти (рівень стандарту) для 10-11 класів загальноосвітніх шкіл затверджена наказом Міністерства освіти і науки № 698 від 03.08.2022 року:

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.zarubizhna.literatura-10-11standart.pdf>

9. Ткачук Ю. Контекст для культурної катастрофи: роман “Надзвичайно голосно та неймовірно близько” Дж. С. Фоера як пошук історії-зцілення / Ю. Ткачук // Слово і Час. – 2009. – №1. – С. 38-44.
10. Фoер Дж.С. Страшенно голосно і неймовірно близько : роман / Джонатан Сафран Фoер ; перекл. з англ. О. Постранської. – Харків : Книжковий Клуб “Клуб Сімейного Дозвілля”, 2015. – 384 с.
11. Aburumman M. F., Majdoubeh A. Y. Beginnings in Jonathan Foer’s *Extremely Loud & Incredibly Close* and Alia Yunis’ *The Night Counter*. *Theory and Practice in Language Studies*, 2023. – Vol. 13, № 2. – P. 432-440.
12. Arnold, W. Chasing Death’s Memory: Representational Space in *Extremely Loud and Incredibly Close*. In: *C21 Literature: Journal of 21st-Century Writings*, 2018. – P. 1-24.
13. Carello J., D. Butler L. Practicing What We Teach: Trauma-Informed Educational Practice. *Journal of Teaching in Social Work*, 2015. – № 35:3. – P. 262-278.
14. Caruth C. *Unclaimed Experience: Trauma, Narrative and History*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1996. – 168 p.
15. Coakley S. Humorous Is the Only Truthful Way to Tell a Sad Story: Jonathan Safran Foer and Third Generation Holocaust Representation. *Genealogy The Holocaust in Contemporary Popular Culture*, 2019. – Vol. 3, № 55. – 12 p.
16. Codde, Philippe. "Philomela Revisited: Traumatic Iconicity In Jonathan Safran Foer's *Extremely Loud & Incredibly Close*." *Studies in American Fiction*, 2007. – Vol. 35. № 2. – P. 241-254.
17. Diedrich, I. PTSD: A New Trauma Paradigm, in J.R. Kurtz (ed. *Trauma and Literature*, Cambridge: Cambridge University Press, 2018. – P. 83-94.

18. Donn K. The Multidirectionality of Memory: Networks of Trauma in Post-9/11 Literature. *Miscelánea*, 2014. – Vol. 50. – P. 15-33.
19. Ferow A. Childhood Grief and Loss. *European Journal of Educational Sciences*, Special Edition, 2019. P. 1-13. URL: <http://dx.doi.org/10.19044/ejes.s.v6a1>
20. Foer J. S. *Extremely loud & incredibly close*: 1st Mariner books ed. Boston, Mass: Houghton Mifflin, 2005. – 326 p.
21. Fowler R., Childs P. *Routledge Dictionary of Literary Terms*. Taylor & Francis Group, 2006. – 273 p.
22. Friedberg A., Malefakis D. Resilience, trauma, and coping. *Psychodynamic Psychiatry*, 2022. – Volume 50, № 2. – P. 382-409.
23. Gaibulloev K., Sandler T. What We Have Learned about Terrorism since 9/11. *Journal of economic literature*. 2019. – Vol. 57, № 2. – P. 275-328.
24. Geertsma A. Redefining Trauma Post 9/11: Freud's Talking Cure and Foer's *Extremely Loud and Incredibly Close*. *aspeers: emerging voices in american studies*, 2011. – Vol. 4. – P. 91-108.
25. Greenberg, Judith, ed. *Trauma at Home: After 9/11*. Lincoln: U of Nebraska P, 2003. – 227 p.
26. Hartman G.H. *New Literary History*. Higher Education. *On Traumatic Knowledge and Literary Studies*, 1995. – Vol. 26, № 3. – P. 537-563.
27. Herman J. L. *Trauma and Recovery*. Basic Books, 1992. – 304 p.
28. Hirsch M. *Family frames: Photography, narrative, and postmemory*. Harvard University Press, 1997. – 304 p.
29. Hirschberger G. Collective Trauma and the Social Construction of Meaning. *Frontiers*, 2018. – Vol. 9. – P. 1-14. URL: <https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2018.01441/full>.

30. Huehls, Mitchum. Foer, Spiegelman, and 9/11's Timely Traumas. *Literature After 9/11*. Ed. Ann Keniston and Jeanne Follansbee Quinn. New York: Routledge, 2008. – P. 42-59.
31. Ilaş C. Elements of Trauma Fiction in Jonathan Safran Foer's "Extremely Loud & Incredibly Close". *Linguaculture*, 2021. – Vol. 12, №1. – P. 63-76.
32. Janice Carello & Lisa D. Butler. Practicing What We Teach: Trauma-Informed Educational Practice, *Journal of Teaching in Social Work*, 2015. – № 35:3. – P. 262-278.
33. Jennings P. A. Teaching in a Trauma-Sensitive Classroom: What Educators Can Do to Support Students. *American Educator*, 2019. – №. 2. – P. 12-17.
34. Kolk B. A. van der, Fisler R. Traumatic Memories: Overview & Dissociation & the Fragmentary Nature of Exploratory Study. *Journal of Traumatic Stress*, 1995. – P. 505-525.
35. Kolk B. A. van der, Hart O. van der. The intrusive past: The flexibility of memory and the engraving of trauma. *American Imago*, 1991. – № 48. – P. 425-454.
36. Lacan J. *The Language of the Self: The Function of Language in Psychoanalysis*: [translated with notes and commentary by Antony Wilden] / Jacques Lacan. – Baltimore: John Hopkins Press, 1981. – 235 p.
37. LaCapra D. *Writing History, Writing Trauma*. Maryland: Johns Hopkins UP, 2001. – 226 p.
38. Langdon, J. *Magical Realism and Experiences of Extremity: Current Narratives*, 2011. – P. 45-61.
39. Laurie V. *Reading Trauma Narratives: The Contemporary Novel and the Psychology of Oppression*. The University of Virginia Press, Charlottesville, London, 2015. – 216 p.
40. Leys R. *Trauma: a Genealogy* / R. Leys. Chicago: University of Chicago Press, 2000. – 312 p.

41. Magnin C. Trauma and the mechanics of fragmentation in “Extremely Loud and Incredibly Close” by Jonathan Safran Foer. *The Poetics of Fragmentation in Contemporary British and American Fiction: Series in Literary Studies*, 2019. – P. 135-145.
42. Pope R. *The English Studies Book: An Introduction to Language, Literature and Culture*. 2nd ed., Routledge, 2002. – 448 p.
43. Siegel, E. Stuff That Happened to Me: Visual Memory in Jonathan Safran Foer’s *Extremely Loud & Incredibly Close*. *Current Objectives of Postgraduate American Studies*, vol. 10, 2009. <https://copas.uni-regensburg.de/article/view/115/139>
44. Steffens, K. Modernity as the Cultural Crucible of Trauma, in J. R. Kurtz (ed. *Trauma and Literature*, Cambridge: Cambridge University Press, 2018. – P. 36-50.
45. Taj N., Khan M. K. Technique and Trauma in Post-9/11 fiction: A Postmodernist Critique of Jonathan Safran Foer’s “Extremely Loud and Incredibly Close”. *Kashmir Journal of Language Research*, 2022. Vol. 25, №. 1. – P. 75-116.
46. Uytterschout S., Versluys K. Melancholy and Mourning in Jonathan Safran Foer’s “Extremely Loud and Incredibly Close”. *Orbis Litterarum*, 2008. №. 63:3. – P. 216-236.
47. Vickroy L. *Trauma and Survival in Contemporary Fiction*. Charlottesville: University of Virginia Press, 2002. – 272 p.
48. Yusin, J. Postcolonial Trauma, in J.R. Kurtz (ed. *Trauma and Literature*, Cambridge: Cambridge University Press, 2018. – P. 239-254.

ДОДАТКИ

Додаток 1 <https://wordcloud.online/uk>

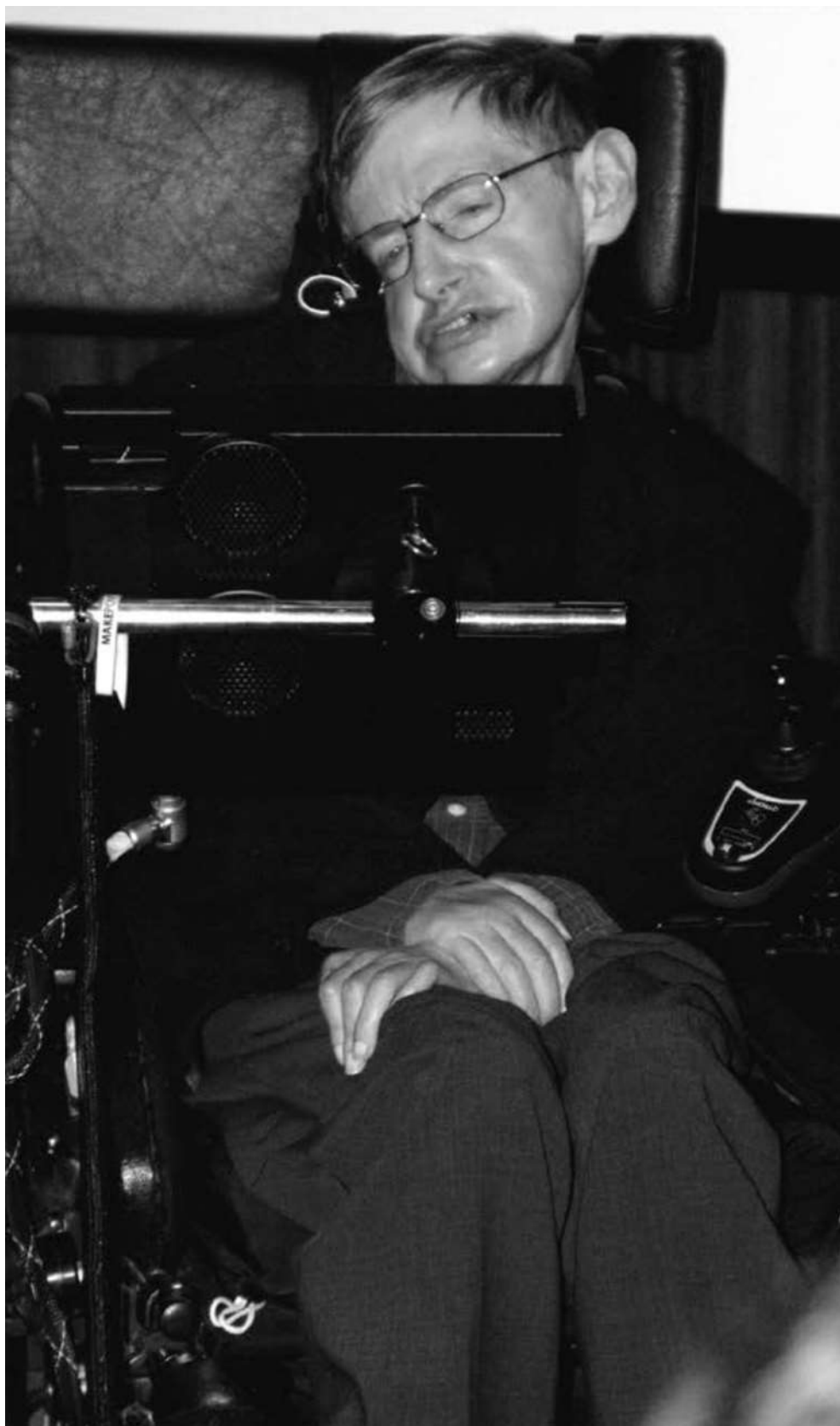
Додаток 2

Додаток 3

Додаток 4

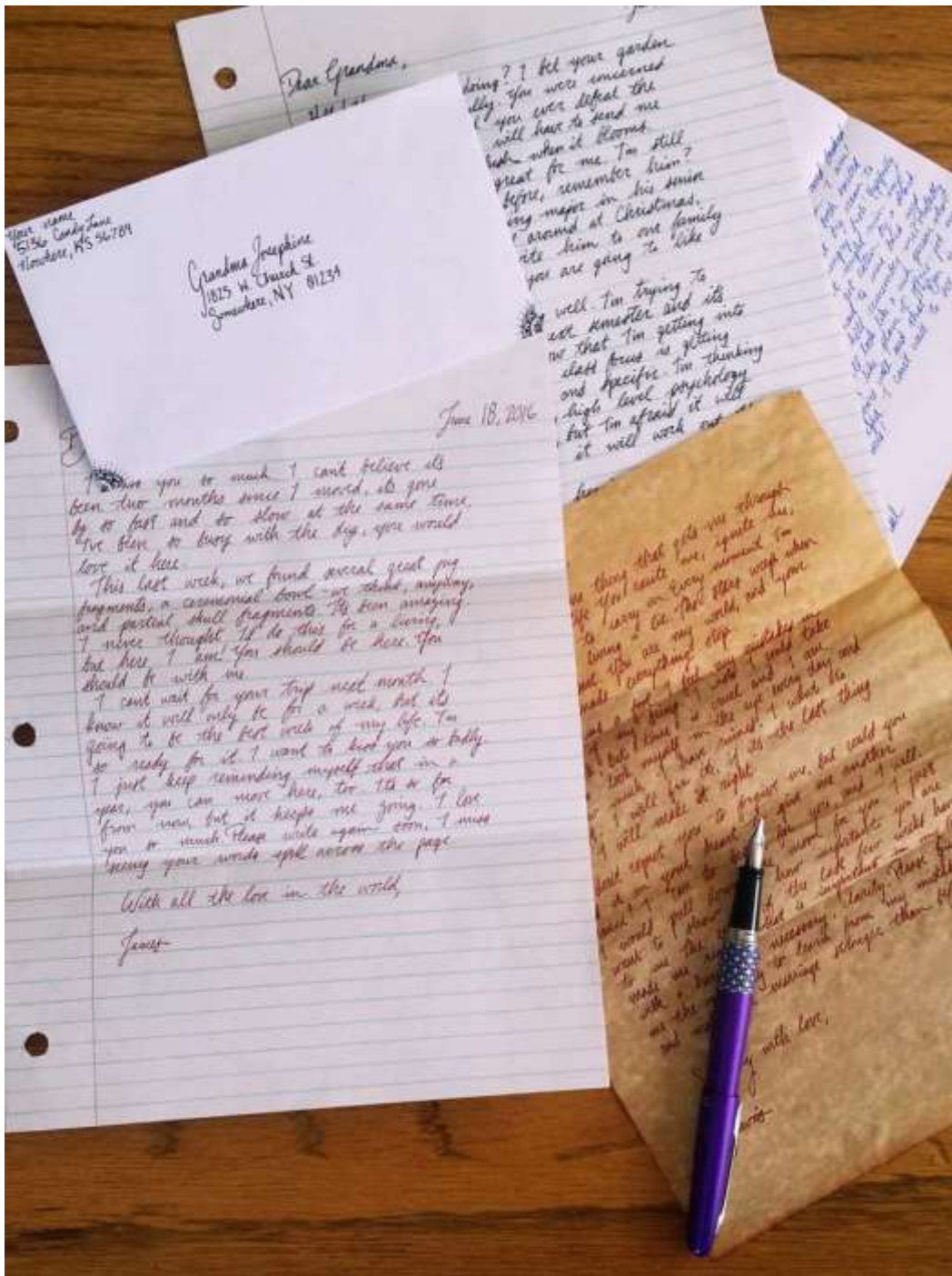
Додаток 5

Додаток 6

Додаток 7

Додаток 8

Додаток 9

Додаток 10

Додаток 11

<https://www.youtube.com/watch?v=MGmWrM0JX7M>